༄༅། །རྒྱ་གར་སྐད་དུ། དྷརྨ་དྷཱ་ཏུ་སྟ་བཾ། བོད་སྐད་དུ། ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་སུ་བསྟོད་པ། In Praise of Dharmadhātu

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ།།
I pay homage to Youthful Mañjuśrī.

གང་ཞིག་ཀུན་དུ་མ་ཤེས་ན།།
སྲིད་པ་གསུམ་དུ་རྣམ་འཁོར་བ།།
སེམས་ཅན་ཀུན་ལ་ངེས་གནས་པའི།།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ་ཕྱག་འཚལ་འདུད།། ༠༡

I bow to you, the dharmadhātu,
Who resides in every sentient being.
But if they aren’t aware of you,
They circle through this triple being. [1]

གང་ཞིག་འཁོར་བའི་རྒྱུར་གྱུར་པ།།
དེ་ཉིད་སྦྱང་བ་བྱས་པ་ལས།།
དག་པ་དེ་ཉིད་མྱ་ངན་འདས།།
ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ཡང་དེ་ཉིད་དོ།། ༠༢

Due to just that being purified
What is such circling’s cause,
This very purity is then nirvāṇa.
Likewise, dharmakāya is just this. [2]

ཇི་ལྟར་འོ་མ་དང་འདྲེས་པས།།

མར་གྱི་སྙིང་པོ་མི་སྣང་བ།།
དེ་བཞིན་ཉོན་མོངས་དང་འདྲེས་པས།།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱང་མི་མཐོང་ངོ་།། ༠༣

While it’s blended with the milk,
Butter’s essence appears not.
Likewise, in the afflictions’ mix,
Dharmadhātu is not seen. [3]

ཇི་ལྟར་འོ་མ་རྣམ་སྦྱངས་པས།།
མར་གྱི་སྙིང་པོ་དྲི་མེད་འགྱུར།།
དེ་བཞིན་ཉོན་མོངས་རྣམ་སྦྱངས་པས།།
ཆོས་དབྱིངས་ཤིན་ཏུ་དྲི་མེད་འགྱུར།། ༠༤

Once you’ve cleansed it from the milk,
Butter’s essence is without a stain.
Just so, with the afflictions purified,
The dharmadhātu lacks all stain. [4]

ཇི་ལྟར་མར་མེ་བུམ་ནང་གནས།།
ཅུང་ཞིག་སྣང་བར་མི་འགྱུར་བ།།
དེ་བཞིན་ཉོན་མོངས་བུམ་ནང་གནས།།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱང་མི་མཐོང་ངོ་།། ༠༥

Just as a lamp that’s sitting in a vase
Does not illuminate at all,
While dwelling in the vase of the afflictions,
The dharmadhātu is not seen. [5]

ཕྱོགས་ནི་གང་དང་གང་དག་ནས།།

བུམ་པ་བུ་ག་བརྡོད་གྱུར་པ།།
དེ་དང་དེ་ཡི་ཕྱོགས་ཉིད་ནས།།
འོད་ཀྱི་རང་བཞིན་འབྱུང་བར་འགྱུར།། ༠༦

From whichever of its sides
You punch some holes into this vase,
From just these various places then,
Its light rays will beam forth. [6]

གང་ཚེ་ཏིང་འཛིན་རྡོ་རྗེ་ཡིས།།
བུམ་པ་དེ་ནི་བཅག་གྱུར་པ།།
དེ་ཚེ་དེ་ནི་ནམ་མཁའ་ཡི།།
མཐར་ཐུག་བར་དུ་སྣང་བར་བྱེད།། ༠༧

Once the vajra of samādhi
Has completely smashed this vase,
To the very limits of all space,
It will shine just everywhere.[1] [7]

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ནི་སྐྱེ་མ་ཡིན།།
ནམ་ཡང་འགག་པར་འགྱུར་བ་མེད།།
དུས་རྣམས་ཀུན་དུ་ཉོན་མོངས་མེད།།
ཐོག་མ་བར་མཐར་དྲི་མ་བྲལ།། ༠༨

Unarisen is the dharmadhātu,
And never cease it will.
At all times without afflictions,
Stainless through beginning, middle, end. [8]

---

[1] This example is also found in the *mahābherīsūtra* (N mdo tsa, fols. 181a–182b) and the *aṅgulimālīyasūtra* (N mdo ma, fol. 310a).

ཇི་ལྟར་རིན་ཆེན་བཻ་ཌཱུརྱ།།
དུས་རྣམས་ཀུན་དུ་འོད་གསལ་ཡང་།།
རྡོ་ཡི་ནང་ན་གནས་གྱུར་ན།།
དེ་ཡི་འོད་ནི་གསལ་མ་ཡིན།། ༠༩

A blue beryl, that precious gem,
Is luminous at any time,
But if confined within its ore,
Its shimmer does not gleam. [9]

དེ་བཞིན་ཉོན་མོངས་ཀྱིས་བསྒྲིབས་པའི།།
ཆོས་དབྱིངས་ཤིན་ཏུ་དྲི་མེད་པའང་།།
འཁོར་བར་འོད་ནི་གསལ་མ་ཡིན།།
མྱ་ངན་འདས་ན་འོད་གསལ་འགྱུར།། ༡༠

Just so, the dharmadhātu free of stain,
While it's obscured by the afflictions,
In saṃsāra doesn't shine its light,
But in nirvāṇa, it will beam.[2] [10]

ཁམས་ཡོད་ན་ནི་ལས་བྱས་པས།།
ས་ལེ་སྦྲམ་དག་མཐོང་བར་འགྱུར།།
ཁམས་མེད་ན་ནི་ལས་བྱས་ན།།
ཉོན་མོངས་འབའ་ཞིག་བསྐྱེད་པར་ཟད།། ༡༡

If this element exists, through our work,
We will see the purest of all gold.
Without this element, despite our toil,

---

[2] This example is found in the *Dhāraṇīśvararājasūtra* (P814, fol. 176b), which is also quoted in Asaṅga's *ratnagotravibhāgavyākhyā* on I.2 (J 6).

Nothing but misery we will produce. [11]

ཇི་ལྟར་སྦུན་པས་གཡོགས་གྱུར་པས།།
སོ་བ་འབྲས་བུར་མི་འདོད་ལྟར།།
དེ་བཞིན་ཉོན་མོངས་ཀྱིས་གཡོགས་པས།།
དེ་ནི་སངས་རྒྱས་ཞེས་མི་བརྟག ། ༡༢

Just as grains, when covered by their husks,
Are not considered rice that can be eaten,
While being shrouded in afflictions,
It is not named “buddhahood.” [12]

ཇི་ལྟར་སྦུན་པ་ལས་གྲོལ་ན།།
འབྲས་ཉིད་སྣང་བར་འགྱུར་བ་ལྟར།།
དེ་བཞིན་ཉོན་མོངས་ལས་གྲོལ་ན།།
ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ཉིད་རབ་ཏུ་གསལ།། ༡༣

Just as rice itself appears
When it is free from all its husks,
The dharmakāya clearly manifests,
Once it is free from the afflictions.[3] [13]

ཆུ་ཤིང་སྙིང་པོ་མེད་དོ་ཞེས།།
འཇིག་རྟེན་ན་ནི་དཔེར་བྱེད་ཀྱང་།།
དེ་ཡི་འབྲས་བུ་སྙིང་པོ་ཉིད།།
མངར་པོ་ཟ་བར་བྱེད་པ་ལྟར།། ༡༤

“Banana trees don’t have a pith”—

[3] This is the third of the nine examples for buddha nature in the *Tathāgatagarbhasūtra* (D258, fol. 250a.2–b.2) and the *uttaratantra* (I.105–7).

That's used as an example in the world,
But their fruits—their very pith—
In all their sweetness we do eat. [14]

སྙིང་པོ་མེད་པའི་འཁོར་བ་ལས།།
ཉོན་མོངས་གཟེབ་དང་བྲལ་གྱུར་ན།།
དེ་ཡི་འབྲས་བུ་སངས་རྒྱས་ཉིད།།
ལུས་ཅན་ཀུན་གྱི་བདུད་རྩིར་འགྱུར།། ༡༥

Just so, when saṃsāra without pith
Is released from the afflictions' peel,
Its fruition, buddhahood[4] itself,
Turns into nectar for all beings. [15]

དེ་བཞིན་ས་བོན་ཐམས་ཅད་ལས།།
རྒྱུ་དང་འདྲ་བའི་འབྲས་བུ་འབྱུང་།།
ས་བོན་མེད་པར་འབྲས་ཡོད་པར།།
ཤེས་ལྡན་གང་གིས་སྒྲུབ་པར་ནུས།། ༡༦

Likewise, from all seeds there are,
Fruits are born that match their cause.
By which person could it then be proved
That there is a fruit without a seed? [16]

ས་བོན་གྱུར་པ་ཁམས་དེ་ཉིད།།
ཆོས་རྣམས་ཀུན་གྱི་རྟེན་དུ་འདོད།།
རིམ་གྱིས་སྦྱངས་པར་གྱུར་པ་ལས།།

---

[4] D/DSC *sangs rgyas* NP *snying po* (core, essence).

སངས་རྒྱས་གོ་འཕང་ཐོབ་པར་འགྱུར།། ༡༧

This basic element, which is the seed,
Is held to be the basis of all dharmas.
Through its purification step by step,
The state of buddhahood we will attain.[5] [17]

དྲི་མེད་ཉི་མ་ཟླ་བ་ཡང་།།
སྤྲིན་དང་ཁུག་རྣ་དུ་བ་དང་།།
སྒྲ་གཅན་གདོང་དང་རྡུལ་ལ་སོགས།།
སྒྲིབ་པ་ལྔ་ཡིས་བསྒྲིབས་པར་གྱུར།། ༡༨

Spotless are the sun and moon,
But obscured by fivefold stains:
These are clouds and smoke and mist,[6]
Rahu's face[7] and dust as well. [18]

དེ་བཞིན་འོད་གསལ་བ་ཡི་སེམས།།
འདོད་དང་གནོད་སེམས་ལེ་ལོ་དང་།།
རྒོད་པ་དང་ནི་ཐེ་ཚོམ་སྟེ།།
སྒྲིབ་པ་ལྔ་ཡིས་བསྒྲིབས་པར་གྱུར།། ༡༩

---

[5] Buddha nature as a seed is also described as the sixth of the nine examples in the *Tathāgatagarbhasūtra* (D258, fol. 252a.1–b.3) and the *uttaratantra* I.115–17.

[6] This is the order of this line in N, P, and DSC, with most commentaries matching it with the order of afflictions in the next verse. D has *sprin dang khug rna du ba dang*, which corre- sponds to the order of this line in Sanskrit.

[7] In ancient Indian cosmology, solar and lunar eclipses are regarded as the sun or moon being swallowed by the demon Rahu, since he envies them for their light. However, he is not able to retain them in his body and thus has to release them very quickly.

Similarly, mind so luminous
Is obscured by fivefold stains.
They're desire, malice, laziness,
Agitation and doubt too.[8] [19]

ཇི་ལྟར་མེ་ཡིས་དག་པའི་གོས།།
སྣ་ཚོགས་དྲི་མས་དྲི་མ་ཅན།།
ཇི་ལྟར་མེ་ཡི་ནང་བཅུག་ན།།
དྲི་མ་ཚིག་འགྱུར་གོས་མིན་ལྟར།། ༢༠

A garment that was purged by fire
May be soiled by various stains.
When it's put into a blaze again,
The stains are burned, the garment not. [20]

དེ་བཞིན་འོད་གསལ་བ་ཡི་སེམས།།
འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་དྲི་མ་ཅན།།
ཡེ་ཤེས་མེ་ཡིས་ཉོན་མོངས་བསྲེག །
དེ་ཉིད་འོད་གསལ་མ་ཡིན་ནོ།། ༢༡

Likewise, mind that is so luminous
Is soiled by stains of craving and so forth.
The afflictions[9] burn in wisdom's fire,
But its luminosity does not. [21]

---

[8] Interestingly, the *aṅguttaranikāya* (I, pp. 253–54, 275; III, p. 16) also speaks about mind needing to be freed from the same five obscuring stains in order to regain its natural state. Also, Vasubandhu's *mahāyānasūtrālaṃkārabhāṣya* says that mind is similar to the sky by virtue of its luminosity, since all manifold phenomena are as adventitious with regard to the mind as are dust, smoke, clouds, and mist with regard to the sky (ed. Nagao, p. 18.43–44).

[9] DNP nyon mongs DSC dri ma (stains).

སྟོང་པ་ཉིད་ནི་སྟོན་པའི་མདོ།།
རྒྱལ་བས་ཇི་སྙེད་གསུངས་པ་གང་།།
དེ་དག་ཀུན་གྱིས་ཉོན་མོངས་ལྡོག །
ཁམས་དེ་ཉམས་པར་བྱེད་མ་ཡིན།། ༢༢

The sūtras that teach emptiness,
However many spoken by the victors,
They all remove afflictions,
But never ruin this dhātu. [22]

ས་ཡི་དཀྱིལ་ན་ཡོད་པའི་ཆུ།།
དྲི་མ་མེད་པར་གནས་པ་ལྟར།།
ཉོན་མོངས་ནང་ན་ཡེ་ཤེས་ཀྱང་།།
དེ་བཞིན་དྲི་མ་མེད་པར་གནས།། ༢༣

Water dwelling deep within the earth
Remains untainted through and through.
Just so, wisdom in afflictions
Stays without a single stain. [23]

ཆོས་དབྱིངས་གང་ཕྱིར་བདག་མ་ཡིན།།
བུད་མེད་མ་ཡིན་སྐྱེས་པའང་མིན།།
གཟུང་བ་ཀུན་ལས་རྣམ་གྲོལ་བ།།
ཇི་ལྟར་བདག་ཅེས་བརྟག་པར་བྱ།། ༢༤

Since dharmadhātu's not a self,
Neither woman nor a man,
Free from all that could be grasped,

How could it be labeled "self"? [24]

ཆགས་པ་མེད་པའི་ཆོས་ཀུན་ལ།།
བུད་མེད་སྐྱེས་པ་དམིགས་མ་ཡིན།།
འདོད་ཆགས་ཀྱིས་ལྡོངས་གདུལ་བྱའི་ཕྱིར།།
བུད་མེད་སྐྱེས་པ་ཞེས་རབ་བསྟན།། ༢༥

In all the dharma that's without desire,
You see neither women nor a man.
"Men" and "women" are just taught
For guiding those plagued[10] by desire. [25]

མི་རྟག་སྡུག་བསྔལ་སྟོང་པ་ཞེས།།
བྱ་བ་གསུམ་པོས་སེམས་སྦྱོང་བྱེད།།
མཆོག་ཏུ་སེམས་ནི་སྦྱོང་བྱེད་པའི།།
ཆོས་ནི་རང་བཞིན་མེད་པ་ཡིན།། ༢༦

"Impermanence," "suffering," and "empty,"
These three, they purify the mind.
The dharma purifying mind the best
Is the lack of any nature. [26]

ཇི་ལྟར་སྦྲུམ་མའི་ལྟོ་ན་བུ།།
ཡོད་ཀྱང་མཐོང་བ་མ་ཡིན་པ།།
དེ་བཞིན་ཉོན་མོངས་ཀྱིས་གཡོགས་པའི།།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱང་མཐོང་མ་ཡིན།། ༢༧

---

[10] NP/DSC *gdungs* D *ldongs* (blinded).

In a pregnant woman's womb,
A child exists but is not seen.
Just so, dharmadhātu is not seen,
When it's covered by afflictions.[11] [27]

བདག་དང་བདག་གི་རྣམ་རྟོག་དང་།།
མིང་གི་འདུ་ཤེས་རྒྱུ་མཚན་གྱིས།།
རྣམ་རྟོག་བཞི་པོ་འབྱུང་བ་ཡང་།།
འབྱུང་དང་འབྱུང་ལས་གྱུར་པས་སོ།། ༢༨

Through conceptions of a self and mine,
Discriminations of names, and reasons,
The four conceptions will arise,
Based on the elements and their outcome.[12] [28]

སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱི་སྨོན་ལམ་ཡང་།།
སྣང་བ་མེད་ཅིང་མཚན་ཉིད་མེད།།
སོ་སོར་རང་རིག་སྦྱོར་ལྡན་ཉིད།།
སངས་རྒྱས་རྟག་པའི་ཆོས་ཉིད་ཅན།། ༢༩

Even the Buddhas' aspiration prayers
Lack appearance and characteristics.

---

[11] This corresponds to the eighth of the nine examples for buddha nature in the *Tathāgatagarbhasūtra* (D258, fols. 253b.1–254a.5) and the *uttaratantra* (I.121–23).

[12] The Tibetan of this verse is somewhat ambiguous. Hayashima 1987 offers a helpful San- skrit reconstruction (without considering the meter) based on both the Tibetan and the Chinese, with the Sanskrit terms for the four conceptions being sufficiently obvious from the Chinese: *ahaṃkāra-mamakāra-vikalpābhyāṃ, nāmasaṃjñā-nimittābhyāṃ ca/ catuḥvikalpā bhavanti, bhūtabhautikaiś ca [rūpāṇi bhavanti]* (the last two words having no correspondence in the Tibetan). *Nimitta* can mean "sign," "characteristic," "cause," or "reason." The Tibetan has the latter (*rgyu mtshan*), while the Chinese has "object/referent." For the different interpretations of this verse by the commentators, see below.

Immersed in their very own awareness,[13]
Buddhas have the nature of permanence. [29]

ཇི་ལྟར་རི་བོང་མགོ་ཡི་རྭ།།
བརྟགས་པ་ཉིད་དེ་མེད་པ་ལྟར།།
དེ་བཞིན་ཆོས་རྣམས་ཐམས་ཅད་ཀྱང་།།
བརྟགས་པ་ཉིད་དེ་ཡོད་མ་ཡིན།། ༣༠

Any horns there on a rabbit's head
Are just imagined and do not exist.
Just so, all phenomena as well
Are just imagined and do not exist. [30]

ཕྲ་རབ་རྡུལ་གྱི་ངོ་བོ་ཡིས།།
གླང་གི་རྭ་ཡང་དམིགས་མ་ཡིན།།
ཇི་ལྟར་སྔོན་བཞིན་ཕྱིས་དེ་བཞིན།།
དེ་ལ་ཅི་ཞིག་བརྟག་པར་བྱ།། ༣༡

Also the horns of an ox do not exist[14]
[6]As having the nature of particles.
Just as before, so it is after—
What's to be imagined there? [31]

བརྟེན་ནས་འབྱུང་བར་གྱུར་པ་དང་།།
བརྟེན་ནས་འགག་པར་འགྱུར་བས་ན།།

---

[13] The Tibetan for "very own awareness" in verses 29, 46, and 56 is *so sor rang rig* (Skt. pratyātmavedanīya), otherwise translated here as "personally experienced (wisdom)."

[14] NP/DSC *yod* D *dmigs*.

གཅིག་ཀྱང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ན།།
བྱིས་པ་ཇི་ལྟར་རྟོག་པར་བྱེད།། ༣༢

Since [things] dependently originate
And in dependence too will cease,
If not even one [of them] exists,
How can fools imagine them? [32]

རི་བོང་བ་གླང་རྭ་ཡི་དཔེས།།
ཇི་ལྟར་བདེ་གཤེགས་ཆོས་རྣམས་ཉིད།།
དབུ་མ་ཉིད་དུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད།། ༣༣

How the dharmas of the Sugata
Are established as the very middle[15]
Is through the ox- and rabbit-horn examples. [33]

ཇི་ལྟར་ཉི་ཟླ་སྐར་མའི་གཟུགས།།
དང་བའི་སྣོད་ཀྱི་ཆུ་ནང་དུ།།
གཟུགས་བརྙན་མཐོང་བར་གྱུར་པ་ལྟར།།
མཚན་ཉིད་རྫོགས་པའང་དེ་དང་འདྲ།། ༣༤

The forms of sun, moon, and the stars
Are seen as reflections upon water
Within a container that is pure—
Just so, the characteristics are complete. [34]

ཐོག་མ་བར་དང་མཐར་དགེ་བ།།
བསླུ་བ་མེད་ཅིང་བརྟན་པ་ཡི།།

---

[15] Tib. dbu ma nyid.

གང་ཞིག་དེ་ལྟར་བདག་མེད་པའང་།།
ཇི་ལྟར་བདག་དང་བདག་གིར་བརྟག ། ༣༥

Virtuous throughout beginning, middle, end,
Undeceiving and so steady,
What's like that is just the lack of self—
So how can you conceive it as a self and mine? [35]

ཇི་ལྟར་སོ་ཀའི་དུས་སུ་ཆུ།།
དྲོའོ་ཞེས་ནི་བརྗོད་པར་བྱེད།།
དེ་ཉིད་གྲང་བའི་དུས་སུ་ནི།།
གྲང་ངོ་ཞེས་ནི་བརྗོད་པ་ཡིན།། ༣༦

About water at the time of spring,
What we say is that it's "warm."
Of the very same [thing], when it's chilly,
We just say that it is "cold." [36]

ཉོན་མོངས་དྲ་བས་གཡོགས་པ་ནི།།
སེམས་ཅན་ཞེས་ནི་བརྗོད་པར་བྱ།།
དེ་ཉིད་ཉོན་མོངས་བྲལ་གྱུར་ན།།
སངས་རྒྱས་ཞེས་ནི་བརྗོད་པར་བྱ།། ༣༧

Covered by the web of the afflictions,
It is called a "sentient being."
Once it's free from the afflictions,
It should be expressed as "Buddha." [37]

མིག་དང་གཟུགས་ལ་བརྟེན་ནས་ནི།།

དྲི་མ་མེད་པའི་སྣང་བ་འབྱུང་།།
སྐྱེ་མེད་འགག་པ་མེད་ཉིད་ལས།།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ནི་རབ་ཏུ་ཤེས།། ༣༨

In dependence upon eye and form,
Appearances without a stain occur.
From being unborn and unceasing,
The dharmadhātu will be known. [38]

སྒྲ་དང་རྣ་བ་ལ་བརྟེན་ནས།།
རྣམ་པར་དག་པའི་ཤེས་པ་གསུམ།།
མཚན་ཉིད་མེད་པའི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས།།
རྟོག་དང་བཅས་པས་ཐོས་པར་འགྱུར།། ༣༩

In dependence upon sound and ear,
Pure consciousness [comes forth],
All three dharmadhātu without signs.
Linked with thought, this will be hearing. [39]

སྣ་དང་དྲི་ལ་བརྟེན་ནས་སྣོམ།།
དེ་ནི་གཟུགས་སུ་མེད་པའི་དཔེས།།
དེ་བཞིན་སྣ་ཡི་རྣམ་ཤེས་ཀྱིས།།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ་རྟོག་པར་བྱེད།། ༤༠

Smelling in dependence upon nose and smell
Is an example for the lack of form.
Likewise, it's the nose's consciousness
That conceptualizes dharmadhātu. [40]

ལྕེ་ཡི་རང་བཞིན་སྟོང་པ་ཉིད།།
རོ་ཡི་ཁམས་ཀྱང་དབེན་པ་སྟེ།།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཡིན།།
རྣམ་པར་ཤེས་པ་གནས་མེད་པ།། ༤༡

The nature of the tongue is emptiness,
And the dhātu of the taste is void—
Being[16] of the dharmadhātu's nature,
Consciousness is nonabiding. [41]

དག་པའི་ལུས་ཀྱི་ངོ་བོ་དང་།།
རེག་བྱའི་རྐྱེན་གྱི་མཚན་ཉིད་དང་།།
རྐྱེན་དག་ལས་ནི་གྲོལ་གྱུར་པ།།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཞེས་བརྗོད་པར་བྱ།། ༤༢

From the nature of a body pure
And the characteristics of the tangible conditions,
What is free from such conditions
Is to be expressed as "dharmadhātu." [42]

ཡིད་གཙོར་གྱུར་པའི་ཆོས་རྣམས་ལ།།
རྟོག་དང་བརྟག་པ་རྣམ་སྤངས་ནས།།
ཆོས་རྣམས་རང་བཞིན་མེད་པ་ཉིད།།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་སུ་བསྒོམ་པར་བྱ།། ༤༣

Once conception and its concepts are relinquished
With regard to phenomena whose principal is mind,

---

[16] D *yin* NP *yis*. Following PN, this line would translate as "Through dharmadhātu being their nature, . . ."

It’s the very lack of nature of phenomena
That you should cultivate as dharmadhātu. [43]

མཐོང་དང་ཐོས་དང་བསྣམས་པ་དང་།།
མྱངས་དང་རེག་པར་གྱུར་པ་དང་།།
ཆོས་རྣམས་དེ་ལྟར་རྣལ་འབྱོར་པས།།
ཤེས་ན་མཚན་ཉིད་རྫོགས་པ་ཡིན།། ༤༤

What you see and hear and smell,
What you taste and touch, phenomena as well—
Once yogins realize them in this way,
The characteristics are complete. [44]

མིག་དང་རྣ་བ་སྣ་དག་དང་།།
ལྕེ་དང་ལུས་དང་དེ་བཞིན་ཡིད།།
སྐྱེ་མཆེད་དྲུག་པོ་རྣམ་དག་པ།།
འདི་ཉིད་དེ་ཉིད་མཚན་ཉིད་དོ།། ༤༥

Eyes and ears and also nose,
Tongue and body and the mind as well—
The six āyatanas fully pure.
This is true reality’s own mark. [45]

སེམས་ཉིད་རྣམ་པ་གཉིས་སུ་མཐོང་།།
ཇི་ལྟར་འཇིག་རྟེན་འཇིག་རྟེན་འདས།།
བདག་ཏུ་འཛིན་ལས་འཁོར་བ་སྟེ།།
སོ་སོར་རིག་ན་དེ་ཉིད་དོ།། ༤༦

Mind as such is seen as two:
Worldly and beyond the world.
Clinging [to it] as a self, it is saṃsāra—
In your very own awareness, true reality. [46]

འདོད་ཆགས་ཟད་པས་མྱ་ངན་འདས།།
ཞེ་སྡང་གཏི་མུག་ཟད་པ་དང་།།
དེ་དག་འགགས་པ་སངས་རྒྱས་ཉིད།།
ལུས་ཅན་ཀུན་གྱི་སྐྱབས་ཉིད་དོ།། ༤༧

Since desire is extinguished, it is nirvāṇa.
Hatred and ignorance are extinguished [too].
Since these have ceased, it's buddhahood itself,
The very refuge for all beings. [47]

ཤེས་དང་མི་ཤེས་པ་དག་ལས།།
ལུས་འདི་ཉིད་ལ་ཐམས་ཅད་དེ།།
རང་གི་རྣམ་པར་རྟོག་པས་བཅིངས།།
བདག་ཉིད་ཤེས་ན་གྲོལ་བར་འགྱུར།། ༤༨

Due to realization and its lack,
All is in this very body.
Through our own conceptions, we are bound,
But when knowing our nature, we are free. [48]

བྱང་ཆུབ་རིང་མིན་ཉེ་བ་མིན།།
འགྲོ་མིན་འོང་བ་མ་ཡིན་ཞིང་།།
ཉོན་མོངས་གཞེབ་གྱུར་འདི་ཉིད་ལ།།
མཐོང་བ་དང་ནི་མ་མཐོང་ཡིན།། ༤༩

Enlightenment is neither far nor near,
And neither does it come nor go.
It's whether it is seen or not
Right in the midst of our afflictions. [49]

ཤེས་རབ་མར་མེ་ལ་གནས་ནས།།
མཆོག་ཏུ་ཞི་བར་གྱུར་པ་ཡིས།།
བདག་ལ་བརྟགས་པས་གནས་བྱ་ཞེས།།
མདོ་སྡེའི་ཚོགས་ལས་གསུངས་པ་ལགས།། ༥༠

By dwelling in the lamp of prajñā,
It turns into peace supreme.
So the collection of the sūtras says:
"By exploring[17] your self, you should rest!" [50]

སྟོབས་བཅུའི་སྟོབས་ཀྱིས་བྱིས་པ་རྣམས།།
བྱིན་རླབས་ཟླ་བ་ཚེས་པ་བཞིན།།
ཉོན་མོངས་ཅན་གྱི་སེམས་ཅན་གྱིས།།
དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་མི་མཐོང་ངོ་།། ༥༡

Children blessed by tenfold powers' force,
[See them] like the crescent of the moon,
But those beings with afflictions
Do not see Tathāgatas at all. [51]

ཇི་ལྟར་ཡི་དྭགས་རྣམས་ཀྱིས་ནི།།
རྒྱ་མཚོ་སྐམས་པར་མཐོང་བ་ལྟར།།

[17] D *brtags pas* NP *rtag par* (most commentaries agree with D). Following PN, this line would translate: "Always rest in your self!"

དེ་བཞིན་མི་ཤེས་པས་བསྒྲིབས་པས།།
སངས་རྒྱས་རྣམས་ནི་མེད་པར་བརྟགས།། ༥༢

Just as ghosts with thirst and hunger
See the ocean to be dry,
Those obscured by ignorance
Think that Buddhas don't exist. [52]

དམན་དང་བསོད་ནམས་དམན་པ་ལ།།
བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་ཅི་བགྱིར་མཆིས།།
ཇི་ལྟར་དམུས་ལོང་ལག་པ་རུ།།
རིན་ཆེན་མཆོག་ནི་བཞག་པ་འདྲ།། ༥༣

What's the Bhagavat supposed to do
For inferiors and those whose merit's low?
It's just like the supreme of jewels
Put in the hand of one who's blind. [53]

སེམས་ཅན་བསོད་ནམས་བྱས་རྣམས་ལ།།
འོད་ཀྱིས་གསལ་ཞིང་དཔལ་ལྡན་པའི།།
སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས་མཚན་འབར་བ།།
སངས་རྒྱས་དེ་ཡི་མདུན་ན་གནས།། ༥༤

But for beings who acquired merit,
The Buddha dwells before their eyes,
With the thirty-two marks shining bright
In their luminous and glorious light. [54]

མགོན་པོ་དེ་ཡི་གཟུགས་ཀྱི་སྐུས།།

བསྐལ་པ་མང་པོར་བཞུགས་ནས་ཀྱང་།།
གདུལ་བྱ་རྣམས་ནི་གདུལ་བའི་ཕྱིར།།
དབྱིངས་ཉིད་ཐ་དད་གྱུར་པ་ལགས།། ༥༥

Though the protector's rūpakāya
May remain for many eons,
For guiding those in need of guidance,
It is just this dhātu that is different. [55]

སེམས་ཀྱི་ཡུལ་ནི་ངེས་རྟོགས་ནས།།
དེར་ནི་ཤེས་པ་འཇུག་པར་འགྱུར།།
སོ་སོ་རང་རིག་རྣམ་དག་ན།།
ས་རྣམས་དེ་ཡི་བདག་ཉིད་གནས།། ༥༦

Ascertaining the object of the mind,
Consciousness will engage in it.
Once your very own awareness becomes pure,
You will dwell right in the bhūmis' nature. [56]

དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་གནས་མཆོག་དང་།།
འོག་མིན་ཉིད་དེ་རྣམ་མཛེས་པ།།
ཤེས་པ་གསུམ་པོ་གཅིག་ཉིད་དུ།།
འདྲེས་པར་གྱུར་ལ་བདག་སྨྲོ།། ༥༧

The great and mighty ones' supreme abode,
Akaniṣṭha that's so beautiful,
And consciousness, all three of them,
Fuse into a single one, I say. [57]

བྱིས་པའི་ནང་ན་ཡོངས་མཁྱེན་དང་།།
འཕགས་པའི་ནང་ན་སྣ་ཚོགས་ཉིད།།
དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ་ཆེ་དཔག་མེད།།
བསྐལ་པའི་ཆེ་ཡི་རྒྱུ་གང་ཡིན།། ༥༨

As for knowing all among the childish,
The diversity among the noble,
And the great and mighty, infinite in time—
What's the cause of time in eons? [58]

ཕྱི་རོལ་སེམས་ཅན་ཁམས་ཀྱི་ཡང་།།
དཔག་ཏུ་མེད་པའི་བསྐལ་པར་ནི།།
ཆེ་ཡང་གང་གིས་བསྲུངས་གྱུར་ཅིང་།།
སྲོག་ཆགས་རྣམས་ཀྱི་སྲོག་གནས་པའི།།
རྒྱུ་གང་མི་ཟད་པ་དེ་ཉིད།། ༥༩

For sustaining the duration,
During eons truly infinite,
Of [all] beings' outer realms
And for creatures' life-force to remain,
This is what's the inexhaustive cause. [59]

གང་གི་འབྲས་བུ་མི་ཟད་གང་།།
སྣང་བ་མེད་པའི་བྱེ་བྲག་གིས།།
ཤེས་རབ་དོན་དུ་རབ་ཏུ་འཇུག ། ༦༠

In that whose fruition's inexhaustible,
Through the special trait of nonappearance,
Engage in full for prajñā's sake. [60]

བྱང་ཆུབ་རིང་བར་མི་བསམ་ཞིང་།།
ཉེ་བར་ཡང་ནི་བསམ་མི་བྱ།།
ཡུལ་དྲུག་སྣང་བ་མེད་པར་ནི།།
ཡང་དག་ཇི་བཞིན་རིག་གྱུར་པའོ།། ༦༡

Don’t think enlightenment is far away,
And don’t conceive it as close by.
With the sixfold objects not appearing,
It’s awareness of reality just as it is. [61]

ཇི་ལྟར་འོ་མ་དང་འདྲེས་ཆུ།།
སྣོད་གཅིག་ན་ནི་གནས་པ་ལས།།
ངང་པ་འོ་མ་འཐུང་བྱེད་ཅིང་།།
ཆུ་ནི་མ་ཡིན་དེ་བཞིན་གནས།། ༦༢

Just as from a mix of milk and water
That is present in a vessel,
Geese just sip the milk but not the water,
Which remains just as it is.[18] [62]

དེ་བཞིན་ཉོན་མོངས་ཀྱིས་གཡོགས་ནས།།
ཡེ་ཤེས་ལུས་འདིར་གཅིག་གནས་ཀྱང་།།
རྣལ་འབྱོར་པ་ཡིས་ཡེ་ཤེས་ལེན།།
མི་ཤེས་པ་ནི་འདོར་བར་བྱེད།། ༦༣

Just so, being covered by afflictions,
Wisdom dwells within this body, one [with them].

[18] See Asaṅga’s Mahāyānasaṃgraha I.49.

But yogins just extract the wisdom
And leave the ignorance behind. [63]

བདག་དང་བདག་གི་ཞེས་འཛིན་པས།།
ཇི་སྲིད་ཕྱི་རོལ་རྣམ་བརྟགས་པ།།
བདག་མེད་རྣམ་པ་གཉིས་མཐོང་ན།།
སྲིད་པའི་ས་བོན་འགག་པར་འགྱུར།། ༦༤

As long as we still cling to "self" and "mine,"
We will conceive of outer [things] through this.
But once we see the double lack of self,
The seeds of our existence find their end. [64]

གང་ཕྱིར་སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་འདས།།
གཙང་བ་རྟག་པ་དགེ་བའི་གཞི།།
གང་ཕྱིར་གཉིས་ནི་བྱིས་པས་བརྟགས།།
དེ་ཡི་གཉིས་མེད་རྣལ་འབྱོར་གནས།། ༦༥

Since it is the ground for buddhahood, nirvāṇa,
Purity, permanence, and virtue too,
And because the childish think of two,
In the yoga of their nonduality, please rest. [65]

དཀའ་སྤྱོད་སྣ་ཚོགས་སྦྱིན་པ་དང་།།
ཚུལ་ཁྲིམས་སེམས་ཅན་དོན་སྡུད་དང་།།
སེམས་ཅན་ཕན་བྱེད་བཟོད་པ་སྟེ།།
གསུམ་པོ་འདིས་ནི་ཁམས་རྒྱས་འགྱུར།། ༦༦

Generosity's multiple hardships,
Ethics gathering beings' good,
And patience benefitting beings—
Through these three, the dhātu blooms. [66]

ཆོས་རྣམས་ཀུན་ལ་བརྩོན་འགྲུས་དང་།།
བསམ་གཏན་ལ་སེམས་འཇུག་པ་དང་།།
རྟག་ཏུ་ཤེས་རབ་བསྟེན་པ་སྟེ།།
འདི་ཡང་བྱང་ཆུབ་རྒྱས་བྱེད་ཡིན།། ༦༧

Enthusiastic vigor for all dharmas,
Mind that enters meditative poise,
Prajñā as your permanent resort—
These too make enlightenment unfold. [67]

ཐབས་དང་བཅས་པའི་ཤེས་རབ་དང་།།
སྨོན་ལམ་རྣམ་པར་སྦྱངས་པ་དང་།།
སྟོབས་ལ་ངེས་གནས་ཡེ་ཤེས་ཏེ།།
ཁམས་རྒྱས་བྱེད་པའི་ཆོས་བཞི་པོ།། ༦༨

Prajñā that is joined with means,
Aspiration prayers very pure,
A firm stand[19] in power, wisdom too—
These four dharmas make the dhātu flourish. [68]

བྱང་ཆུབ་སེམས་ཕྱག་མི་བྱ་ཞེས།།
སྨྲ་བ་ངན་པར་སྨྲ་བ་སྟེ།།
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་མ་བྱུང་བར།།

[19] NP/DSC *gnas* D *nas*.

ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ནི་འབྱུང་མ་ཡིན།། ༦༩

“To bodhicitta, I pay no homage”—
Saying such is evil speech.
Where there are no bodhisattvas,
There will be no dharmakāya. [69]

བུར་ཤིང་ས་བོན་ལ་སྡང་གང་།།
ཁ་ར་སྤྱད་པར་འདོད་པ་དེས།།
བུར་ཤིང་ས་བོན་མེད་པར་ནི།།
ཁ་ར་འབྱུང་བར་འགྱུར་མ་ཡིན།། ༧༠

Some dislike the seeds of sugar cane
But still wish to relish sugar.
Without seeds of sugar cane,
There will be no sugar. [70]

བུར་ཤིང་ས་བོན་གང་བསྲུངས་ནས།།
ཉེ་བར་གནས་ཤིང་བསྒྲུབས་པ་ལས།།
བུ་རམ་ཁ་ར་ཧྭགས་རྣམས་ནི།།
དེ་ལས་འབྱུང་བར་འགྱུར་བ་ལྟར།། ༧༡

When these seeds of sugar cane
Are well guarded, fostered, and refined,
Molassis, sugar, candy too
Will then come forth from them. [71]

བྱང་ཆུབ་སེམས་ནི་རབ་བསྲུངས་ནས།།
ཉེ་བར་གནས་ཤིང་བསྒྲུབས་པ་ལས།།

དགྲ་བཅོམ་རྐྱེན་རྟོགས་སངས་རྒྱས་རྣམས།།
དེ་ལས་སྐྱེ་ཞིང་འབྱུང་བར་འགྱུར།། ༧༢

With bodhicitta, it is just the same:
When it's guarded, fostered, and refined,
Arhats, conditioned realizers, Buddhas too
Will then arise and spring from it. [72]

ཇི་ལྟར་སྣ་ལུའི་ས་བོན་སོགས།།
ཞིང་པས་སྲུང་བར་བྱེད་པ་ལྟར།།
དེ་བཞིན་ཐེག་མཆོག་མོས་རྣམས་ལའང་།།
འདྲེན་པ་རྣམས་ཀྱིས་སྲུང་བར་མཛད།། ༧༣

Just as farmers guarding
Seeds of rice and others,
Thus, the leaders guard all those
Who're aspiring to the supreme yāna. [73]

ཇི་ལྟར་མར་ངོའི་བཅུ་བཞི་ལ།།
ཟླ་བ་ཅུང་ཟད་མཐོང་བ་ལྟར།།
དེ་བཞིན་ཐེག་མཆོག་མོས་རྣམས་ལའང་།།
སངས་རྒྱས་སྐུ་ནི་ཅུང་ཟད་མཐོང་།། ༧༤

Just as, on the fourteenth day of waning,
Just a little bit of moon is seen,
Those aspiring to the supreme yāna
Will see a tiny bit of buddhakāya. [74]

ཇི་ལྟར་ཚེས་པའི་ཟླ་བ་ལ།།

སྐད་ཅིག་སྐད་ཅིག་རྒྱས་པར་མཐོང་།།
དེ་བཞིན་ས་ལ་ཞུགས་རྣམས་ཀྱང་།།
རིམ་གྱིས་རིམ་གྱིས་འཕེལ་བར་མཐོང་།། ༧༥

Just as when the waxing moon
Is seen more in every moment,
Those who've entered on the bhūmis,
See its increase[20] step by step. [75]

ཇི་ལྟར་ཡར་ངོའི་བཅོ་ལྔ་ལ།།
ཟླ་བ་རྫོགས་པར་འགྱུར་བ་ལྟར།།
དེ་བཞིན་ས་ཡི་མཐར་ཐུག་ན།།
ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ཡང་རྫོགས་ཤིང་གསལ།། ༧༦

On the fifteenth day of waxing,
Eventually, the moon is full.
Just so, when the bhūmis' end is reached,
The dharmakāya's full and clear. [76]

སངས་རྒྱས་ཆོས་དང་དགེ་འདུན་ལ།།
རྟག་ཏུ་མོས་པ་བརྟན་པོ་ཡིས།།
སེམས་དེ་ཡང་དག་སྐྱེད་བྱས་ནས།།
ཕྱིར་མི་ལྡོག་པར་ཡང་ཡང་འབྱུང་།། ༧༧

Having generated this mind truly
Through continuous firm aspiration
For the Buddha, dharma, and the saṅgha,
Irreversibility shows time and again. [77]

---

[20] D/DSC *'phel* NP *rgyas*.

ནག་པོའི་གཞི་ནི་ཡོངས་སྤངས་ནས།།
དཀར་པོའི་གཞི་ནི་རབ་བཟུང་བས།།
དེ་ཚེ་དེ་ནི་ངེས་རྟོགས་པ།།
དགའ་བ་ཞེས་ནི་མངོན་པར་བརྗོད།། ༧༨

Through the ground of darkness[21] all relinquished
And the ground of brightness[22] firmly seized,
It is ascertained right at this point.
Therefore, it is designated "Joy." [78]

འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་སྣ་ཚོགས་པའི།།
དྲི་མས་རྟག་ཏུ་དྲི་མ་ཅན།།
དྲི་མ་མེད་པར་གང་དག་པ།།
དྲི་མ་མེད་ཅེས་བརྗོད་པ་ཡིན།། ༧༩

What's been tainted through all times
By the stains of passion and so forth
And is pure [now], without stains,
That is called "The Stainless One." [79]

ཉོན་མོངས་དྲ་བ་རབ་འགགས་ནས།།
དྲི་མེད་ཤེས་རབ་རབ་གསལ་བས།།
ཚད་མེད་པ་ཡི་མུན་པ་དག །
སེལ་བར་བྱེད་པས་འོད་བྱེད་པའོ།། ༨༠

Once the afflictions' web pulls back,

---

[21] Literally, "black."

[22] Literally, "white."

Stainless prajñā brightly shines.
This dispels all boundless darkness,
And thus is The Illuminating. [80]

རྟག་ཏུ་དག་པའི་འོད་ཀྱིས་གསལ།།
འདུ་འཛི་རྣམ་པར་སྤངས་པ་ཡི།།
ཡེ་ཤེས་འོད་ཀྱིས་རབ་བསྐོར་བས།།
ས་དེ་འོད་འཕྲོ་ཅན་དུ་འདོད།། ༨༡

It always gleams with light so pure
And is engulfed by wisdom's shine,
With [all] bustle being fully dropped.
Hence, this bhūmi's held to be The Radiant. [81]

རིག་དང་སྒྱུ་རྩལ་བཟོ་གནས་ཀུན།།
བསམ་གཏན་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཉིད།།
ཉོན་མོངས་ཤིན་ཏུ་སྦྱང་དཀའ་ལས།།
རྣམ་པར་རྒྱལ་བས་སྦྱང་དཀར་འདོད།། ༨༢

It triumphs in science, sports, and arts and crafts,
The full variety of samādhi's range,
And over afflictions very hard to master.
Thus, it is considered Difficult to Master. [82]

བྱང་ཆུབ་རྣམ་པ་གསུམ་པོ་དང་།།
ཕུན་སུམ་ཚོགས་ཀུན་བསྡུ་བ་དང་།།
སྐྱེ་དང་འཇིག་པ་ཟད་པ་ལ།།
ས་དེ་མངོན་དུ་འགྱུར་བར་འདོད།། ༨༣

The three kinds of enlightenment,
The gathering of all that's excellent,
Arising, ceasing too exhausted[23]—
This bhūmi's held to be The Facing. [83]

འཁོར་ལོའི་བཀོད་པ་རྣམ་ཀུན་དུ།།
འོད་ཀྱི་དྲ་བས་རྩེ་བ་དང་།།
འཁོར་བའི་མཚོ་ཡི་འདམ་རྒལ་བས།།
དེ་ལ་རིང་དུ་སོང་ཞེས་བྱ།། ༨༤

Since it's ever playing with a web of light
That's configurated in a circle
And has crossed saṃsāra's swampy pond,
This is labeled "Gone Afar." [84]

སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ངེས་འདི་བཟུང་ཞིང་།།
ཡེ་ཤེས་རྒྱ་མཚོར་ཞུགས་པ་དང་།།
འབད་མེད་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་གྱུར་པ།།
བདུད་ཀྱི་འཁོར་གྱིས་མི་གཡོས་པའོ།། ༨༥

Being cared for by the Buddhas,
Having entered into wisdom's ocean,
Being without effort and spontaneous—
By the hordes of māras, it's Immovable. [85]

སོ་སོ་ཡང་དག་རིག་ཀུན་ལ།།
ཆོས་སྟོན་པ་ཡི་འབེལ་བའི་གཏམ།།
རྣལ་འབྱོར་པ་དེ་མཐར་སོན་པས།།

[23] NP, DSC, and SS *zab*; D and all other commentaries *zad*.

ས་དེ་ལེགས་པའི་བློ་གྲོས་འདོད།། ༨༦

Since those yogins have completed
Their discourses teaching dharma
In all awarenesses discriminating perfectly,
This bhūmi is considered Excellent Insight. [86]

ཡེ་ཤེས་རང་བཞིན་འདི་ཡི་སྐུ།།
དྲི་མེད་ནམ་མཁའ་དང་མཉམ་པ།།
སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱི་འཛིན་པ་ལས།།
ཆོས་ཀྱི་སྤྲིན་ནི་ཀུན་དུ་འབྱུང་།། ༨༧

The kāya with this wisdom’s nature,
Which is stainless, equal to the sky,
Holds [the dharma] of the Buddhas.
From it, the “Cloud of Dharma” forms. [87]

སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་གནས།།
སྤྱོད་པའི་འབྲས་བུ་ཡོངས་འཛིན་པ།།
གནས་ནི་ཡོངས་སུ་གྱུར་པ་དེ།།
ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ཞེས་བརྗོད་པ་ཡིན།། ༨༨

The abode of buddhadharmas
Fully bears the fruit of practice.
This fundamental change of state
Is called the “dharmakāya.” [88]

བག་ཆགས་ལས་གྲོལ་བསམ་མི་ཁྱབ།།
འཁོར་བའི་བག་ཆགས་བསམ་དུ་ཡོད།།

ཁྱོད་ནི་ཀུན་ཏུ་བསམ་མི་ཁྱབ།།
གང་གིས་ཁྱོད་ནི་ཤེས་པར་ནུས།། ༨༩

Free from latent tendencies, you're inconceivable.
Saṃsāra's latent tendencies, they can be conceived.
You're completely inconceivable—
Through what could you be realized? [89]

ངག་གི་སྤྱོད་ཡུལ་ཀུན་ལས་འདས།།
དབང་པོ་ཀུན་གྱི་སྤྱོད་ཡུལ་མིན།།
ཡིད་ཀྱི་ཤེས་པས་རྟོགས་བྱ་བ།།
གང་ཡང་རུང་ལ་ཕྱག་འཚལ་བསྟོད།། ༩༠

Beyond the entire sphere of speech,
Outside the range of any senses,
To be realized by mental knowing—
I bow to and praise whatever's suitable. [90]

རིམ་གྱིས་འཇུག་པའི་ལུགས་ཉིད་ཀྱིས།།
སངས་རྒྱས་སྲས་པོ་གྲགས་ཆེན་རྣམས།།
ཆོས་ཀྱི་སྤྲིན་གྱི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས།།
ཆོས་ཉིད་སྟོང་པ་མཐོང་གྱུར་ནས།། ༩༡

In this manner of gradual engagement,
The highly renowned children of the Buddhas,
Through the wisdom of the cloud of dharma,
See phenomena's empty nature.[24] [91]

---

[24] After this, NP mistakenly repeat line 92d of the translation (line 92c: *pad ma chen po'i rang* bzhin gyis).

གང་ཚེ་སེམས་ནི་རབ་བཀྲུས་པས།།
འཁོར་བའི་གཞིབ་ལས་འདས་གྱུར་ནས།།
པདྨ་ཆེན་པོའི་རང་བཞིན་གྱི།།
སྟན་ལ་དེ་ནི་རབ་གནས་འགྱུར།། ༩༢

Once their minds are cleansed completely,
They have gone beyond saṃsāra's depths.
They rest calmly on a throne,
Whose nature is a giant lotus. [92]

འདབ་མ་རིན་ཆེན་དུ་མའི་འོད།།
འདོད་པར་བྱ་བའི་ཟེ་འབྲུ་ཅན།།
པདྨ་བྱེ་བ་དུ་མ་ཡིས།།
རྣམ་པ་ཀུན་དུ་ཡོངས་སུ་བསྐོར།། ༩༣

Everywhere they are surrounded
By lotuses that number billions,
In their many jeweled petals' light,
And with anthers of enthralling beauty. [93]

སྟོབས་བཅུ་པོ་ཡིས་ཡོངས་སུ་གང་།།
མི་འཇིགས་པ་ཡིས་གང་དག་ངོམས།།
བསམ་མི་ཁྱབ་པའི་སངས་རྒྱས་ཆོས།།
སྤྲོས་མེད་རྣམས་ལས་ཉམས་མི་མངའ།། ༩༤

They overflow with tenfold power,
Immersed within their fearlessness,
Never straying from the inconceivable
Buddhadharmas without reference point. [94]

ལེགས་པར་སྤྱོད་པའི་ལམ་ཀུན་གྱིས།།
བསོད་ནམས་ཡེ་ཤེས་རབ་བསགས་པའི།།
ཟླ་བ་ཉ་ལ་སྐར་མ་ཡིས།།
འཁོར་དུ་རྣམ་པ་ཀུན་གྱིས་བསྐོར།། ༩༥

Through all their actions[25] of outstanding conduct,
Their merit and their wisdom are complete—
This full moon's surrounded everywhere
By the stars that are its retinue. [95]

སངས་རྒྱས་ཕྱག་གི་ཉི་མ་དེར།།
དྲི་མེད་རིན་ཆེན་འབར་གྱུར་ཏེ།།
སྲས་ཀྱི་ཐུ་བོར་དབང་བསྐུར་བས།།
དབང་བསྐུར་བ་ནི་ཀུན་དུ་སྩོལ།། ༩༦

In the sun that is the Buddhas' hand,
Stainless jewels shine their light.
Through empowering their eldest children,
They bestow empowerment on them. [96]

རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོ་དེར་གནས་ནས།།
རྨོངས་པས་དམན་པའི་འཇིག་རྟེན་རྣམས།།
སྡུག་བསྔལ་གྱིས་གཡེངས་འཇིགས་པ་ལ།།
ལྷ་ཡི་སྤྱན་གྱིས་གཟིགས་གྱུར་ནས།། ༩༧

Abiding in this yoga that's so great,
With divine eyes, they behold
Worldly beings debased by ignorance,

[25] NP/DSC *las* D *lam*.

Distraught and terrified by suffering. [97]

དེ་ཡི་སྐུ་ལས་འོད་ཟེར་རྣམས།།
འབད་པ་མེད་པར་འབྱུང་འགྱུར་ཏེ།།
རྨོངས་པའི་མུན་པར་ཞུགས་དེ་ཡི།།
སྒོ་རྣམས་འབྱེད་པར་མཛད་པ་ཡིན།། ༩༨

From their bodies, without effort,
Light rays are beaming forth,
And open wide the gates for those
Who are engulfed in ignorance's gloom. [98]

ལྷག་བཅས་མྱ་ངན་འདས་པ་རྣམས།།
ལྷག་མེད་མྱ་ངན་འདས་པར་འདོད།།
འདིར་ནི་མྱ་ངན་འདས་པ་ཉིད།།
དྲི་མ་མེད་པར་སེམས་གྱུར་པའོ།། ༩༩

It's held that those in the nirvāṇa with remainder
Into the nirvāṇa without remainder pass.
But here, the actual nirvāṇa
Is mind that's free from any stain. [99]

སེམས་ཅན་ཀུན་གྱི་དངོས་མེད་པའི།།
ངོ་བོ་དེ་ཡང་དེ་སྤྱོད་ཡུལ།།
དེ་མཐོང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་བོ།།
ཤིན་ཏུ་དྲི་མེད་ཆོས་ཀྱི་སྐུ།། ༡༠༠

The nonbeing of all beings—
This nature is its sphere.

The mighty bodhicitta seeing it
Is fully stainless dharmakāya. [100]

དྲི་མ་མེད་པའི་ཆོས་སྐུ་ལ།།
ཡེ་ཤེས་རྒྱ་མཚོ་གནས་གྱུར་ནས།།
སྣ་ཚོགས་ནོར་བུ་ཇི་བཞིན་དུ།།
དེ་ལས་སེམས་ཅན་དོན་རབ་མཛད།། ༡༠༡

In the stainless dharmakāya,
The sea of wisdom finds its place.
Like with variegated jewels,[26]
Beings' welfare is fulfilled from it. [101]

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་སུ་བསྟོད་པ་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་མཛད་པ་རྫོགས་སོ།། །།

This completes *In Praise of Dharmadhātu* composed by the great ācārya[27] Nāgārjuna.

རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཀྲིཥྞ་པཎྜི་ཏ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་བས་བསྒྱུར་བའོ།། །།

It was translated by the Indian upādhyāya Kṛṣṇa Paṇḍita and the [Tibetan] translator[28] Tsültrim Gyalwa.[29]

---

[26] Tib. sna tshogs nor bu (probably Skt. nānāratna, which means "various gems"). Traditionally, in India, the oceans were regarded as the source of a great variety of precious gems. Texts such as the *uttaratantra* (I.42–43) apply this metaphor to the dharmadhātu or buddha nature, saying that its jewel-like qualities of buddha wisdom and samādhi resemble the ocean's immeasurable precious qualities (the same metaphor is also applied to the ten bhūmis and their enlightened activities in IV.8–9). However, at least the Tibetan term *sna tshogs nor bu* seems to bear the same ambiguity as the English word "variegated" (meaning both various and multicolored). Thus, it can also be taken to suggest a "wish-fulfilling jewel" (Skt. cintāmaṇi), which is exactly what all commentaries except LG do (there are, however, no Sanskrit sources for corresponding terms, such as *citramaṇi).

[27] NP add 'phags pa (noble).

[28] NP add dge slong (monk).

[29] Tib. tshul khrims rgyal ba.